

koe'uhí 'oku totonu e me'a 'okú [ke] fai" (Glenn L. Pace, "Crying with the Saints" [Brigham Young University devotional, Dec. 13, 1987], 2; tånaki atu e fakamamafá; speeches.byu.edu).

Lolotonga 'eku tokanga'i 'a e Misiona 'Iukuleini Kiví, na'á ku fehu'i ki ha taha 'o 'eku kau sisitá faivelengá pe ko e hā 'okú ne tukuhifo ai pē iá, mo fakaanga'i lahi pē ia he fanga ki'i me'a ikí? Na'e hoko 'ene talí ko ha sipinga mo'oni 'o ha taha 'oku fakafanongo ki he ngaahi le'o halá 'i he'ene tali mai, "Koe'uhí ke 'oua na'a toki talamai ia 'e ha taha."

'E kāinga, ko 'eku fale'i ki he faifekau ko 'ení 'a 'eku fale'i kiate kimoutolú: 'ilo'i pea fehangahangai mo ho ngaahi vaivai'angá, kae 'oua na'á ke ta'e ngāue koe'uhí ko kinautolu, he te ke fe'ao mo e ni'ihí 'o kinautolu kae 'oua kuó ke mavahe mei he mo'uí ni. Tatau ai pē pe ko e hā ho tu'unga lolotonga, ko e momeniti pē ko ia 'okú ke fili loto-fiemālie ai 'a e fakatomala faka'aho, mo fiefiá 'i he vilitaki ke fakahoko ho lelei tahá, 'e takatakai mo muimui 'a e Fakalelei 'a e Fakamo'uí 'iate koe 'i he feitu'u pē te ke 'alu aí. 'I hono mo'uí 'aki e foungá ni, te ke lava mo'oni ke "tauhi ma'u ai pē ha fakamolemole 'o [ho'o] ngaahi angahalá" (Mōsaia 4:12) he houa 'o e 'aho kotoa, 'i he sēkoni mo e miniti kotoa, pea ma'a kakato mo tali 'i he 'ao 'o e 'Otuá 'i he taimi kotoa pē.

'Oku 'a'au e faingamālié, kapau 'okú ke fie ma'u ia, ke 'ilo'i 'iate koe pē, 'i he 'ahó ni pe vavé ni mai, 'oku hoifua e 'Otuá kiate koe neongo ho'o tōnounou. 'Oku ou fakamo'oni ki ha Fakamo'uí 'ofa 'okú Ne 'amanaki mai ke tau mo'uí 'aki e ngaahi fekaú. 'Oku ou fakamo'oni ki ha Fakamo'uí 'ofa 'oku vēkeveke ke foaki 'Ene 'alo'ofá mo e manava'ofá. 'Oku ou fakamo'oni ki ha Fakamo'uí 'ofa 'okú Ne fiefia 'i he'etau faka'aonga'i faka'aho 'Ene Fakalelei mo e fakapapau nonga mo fiefia 'oku tau fehangahangai mo ia 'i he hala 'oku totonú. 'Oku ou fakamo'oni ki ha Fakamo'uí 'ofa 'okú Ne vēkeveke ke "āsili mālohi ho'o falalá 'i he 'ao 'o e 'Otuá" (vakai, T&F 121:45). 'I he huafa 'o Sisū Kalaisí, 'ēmeni. ■

Fai 'e Eduardo Gavarret
'O e Kau Fitungofulú

'Io 'Eiki, Te u Muimui ki he 'Afioná

'Oku fakaafe'i kitautolu 'e he 'Eiki 'i ha founga kehekehe: "Ha'u kiate au," "Muimui 'iate au," "A'eva mo au."
Ko ha fakaafe kotoa 'eni ke tau ngāue.

"**H**e vakai 'oku foaki 'e he 'Eiki ki he ngaahi pule'anga kotoa pē, 'i honau kakaí mo 'enau leá, ke nau akonaki 'aki 'ene folofolá."¹ 'Oku toe fakahoko e potu folofola ko 'ení he 'ahó ni 'i he'eku ma'u e faingamālie ke fakahaa'i e ngaahi ongo 'oku ou ma'ú 'i he'eku lea fakafonua.

'I he 1975 ne u ngāue fakafaipekau ai 'i he Misiona 'Ulukuai Palakuai. 'I he 'uluaki māhina 'o 'eku 'i aí, ne fai 'e he kau taki fakasouní ha 'ekitiviti ke fakahaa'i 'aki ha tefito'i mo'oni 'o e ongoongolelei. Na'e ha'i e mata 'o e faifekau kotoa pē he souní pea talamai ke mau muimui he hala ki he holo fai'anga faivá. Na'e pau ke mau muimui ki ha le'o 'o ha takimu'a 'e taha, ko ha le'o ne mau tomu'a onгона kimu'a ka mau toki kamata lué. Neongo ia, ne fakatokanga mai ko e lolotonga e fonongá, te mau toe onгона mo ha ngaahi le'o kehe ke fakapuputu'u kiate kimautolu ke mau hē ai mei he halá.

Hili ha ngaahi miniti 'o e fanongo ki he longoa'á, talanoá kae—'i hono uhohongá—ko ha le'o na'e pehē mai, "Muimui 'iate au," ne u ma'u ha lotolahi ne u muimui ki he le'o totonú.

'I he'ema'u a'u atu ki he holo 'o e falelotú, ne talamai ke to'o e ha'i homau matá. 'I he'eku fai iá ne u fakatokanga'i ne 'i ai ha kulupu 'e ua pea ne u kau he kulupu ne muimui he le'o halá. Ne u pehē loto pē, "Na'e ongo tatau tofu pē ia mo e le'o totonú."

Kuo te'eki ai pē ke ngalo 'iate au e me'a ko ia ne hoko he ta'u 'e 39 kuohilí. Ne u pehē loto pē, "He 'ikai 'aupito ke u toe muimui ki ha le'o hala." Peá u toe pehē loto pē, "Io 'Eiki, te u muimui ki he 'Afioná."

'Oku ou fie vahevahe atu 'eni 'i he fakaafe ne fai mai 'e he Fakamo'uí:

"Ko au ko e tauhi lelei, ['oku ou 'ilo 'eku fanga sipí]. . . .

"'Oku fanongo 'eku fanga sipí ki hoku le'ó, 'o hangē ko 'eku tala kiate kimoutolú; pea 'oku ou 'iloa 'a kinautolu pea 'oku nau muimui 'iate au."²

Ko e fakaafe ko ia ke "muimui 'iate Iá," ko e fakaafe faingofua, fakahangatonu mo ongo taha ia 'e lava ke tau ma'u. 'Oku 'omi ia 'i ha le'o mahino he 'ikai lava ke tau ma'uhala.

'Oku fakaafe'i kitautolu 'e he 'Eiki 'i he ngaahi leá ni: "Ha'u kiate au," "Muimui 'iate au," "A'eva mo au." 'Oku 'ikai ko ha fakaafe noa'ia pē;

ko ha fakaafe ia ke ngāue. 'Oku faka-a'u ia ki he kakai kotoa pē 'e ia 'a ia ko e Palōfita 'o e kau palōfitá, Akonaki 'o e kau faiakó, ko e 'Alo 'o e 'Otuá pea ko e Mīsaíá.

Ko e Fakaafe ke "Ha'u Kiate Aú"

"Ha'u kiate au 'a kimoutolu kotoa pē 'oku feinga mo mafasiá pea te u foaki 'a e fiemālié kiate kimoutolu."³

'E ma'u 'e kimoutolu ko ia 'oku te'eki ai kau ki he Siasí, 'a e fakaafe ko 'ení 'o fakaafou 'i he le'ó 'o e kau faifekau, 'i he fakalea ko 'ení, "Te ke fie lau 'a e Tohi 'a Molomoná? Te ke lotu? Te ke ha'u 'o ma'ulotu? Te ke muimui ki he sipinga 'a Sīsū Kalaisí 'o papitaiso 'e kinautolu ma'u 'a e mafa?"⁴ Te ke tali fēfē ki he fakaafe ko 'ení he 'ahó ni?"⁵

'Oku ou fakaafe'i kimoutolu ke fakafanongo mo tali 'a e pōpoakí, 'aki ha'amou lea 'o pehē, "Io 'Eiki, te u muimui ki he 'Afioná!"

Na'e fe'iloaki 'a Kālosi Patiola mo hono fāмили 'i Mīnasi, 'Ulukuá, mo e kau faifekau. Koe'uhí ne fai 'e he ongo 'eletaá ha ngaahi fehu'i lahi lolotonga

hono tā e lēsoní, ne nau fakaafe'i mai ai hanau kaungā'api ne te'eki kau ki he Siasí—ko e ta'ahine faka'ofa'ofa ta'u 14 ko Nomá—ke tokoni ange 'i hono tali e fehu'í. Ko Nomá ko ha ta'ahine ako mateaki na'á ne ako e Tohi Tapú 'i 'apiako he ta'u ko iá pea 'i he taimi na'e fehu'i ange ai e ongo faifekau, na'e tali ange ia 'e Noma. Ko ha "fiefanongo koula" ia. Ko e lēsoni na'e ako'i kiate ia 'i he 'aho ko iá ko e Lea 'o e Potó.

'I ha foki 'a Noma ki honau 'apí hili ha'ane talanoa mo e kau faifekau, na'á ne 'ilo'i e me'a ke faí. Na'á ne pehēange ki he'ene fa'eé, "E Mami, he 'ikai ke u toe inu kofi mo e hu'akau. 'Omi pē ha hu'akau." Na'e hoko e tali ko iá ko e fisikitu'a ia 'o hono tali 'o e fakaafe ke muimui 'ia Kalaisí, 'o hangē ko ia ne faiange 'e he ongo faifekau.

Na'e papitaiso 'a Kālosi Patiola pea mo Noma. Ne muimui e fa'ē, tamai mo e fototehina 'o Nomá kiate ia 'o nau papitaiso foki. Ne u tupu hake mo Noma 'i he ki'i kolo mālohi. Ne u foki atu mei he'eku ngāue fakafai-fekau, peá ma mali. Ne u 'ilo'i ma'u pē

'e faingofua ange 'eku muimui ki he Fakamo'uí he'ene tu'u hoku tafa'akí.

Ko e kau mēmipa ko ia 'o e Siasí pea kuo nau tali 'a e fakaafé ni, 'oku nau fakafo'ou 'a e tukupaá 'i he uike kotoa pē he ma'u e sākalamēnití.⁶ Ko e konga 'o e tukupā ko iá ko e tauhi 'a e ngaahi fekaú; pea te ke pehē 'i ho'o fai iá "Io, 'Eiki te u muimui ki he 'Afioná!"⁷

Ko e Fakaafe ke "Muimui 'iate Aú"

"Muimui 'iate au," ko e fakaafe ia 'a e 'Eiki ki he talavou koloa'ia. Talu e tupu e talavou ni mo 'ene tauhi e ngaahi fekaú. 'I he'ene fehu'i ko ia pe ko e hā ha me'a te ne toe faí, na'á ne ma'u ha tali mo ha fakaafe ma-hino: "Ha'u, . . . 'o muimui 'iate au."⁸ Neongo na'e faingofua 'a e fakaafé, ka na'e fie ma'u ki ai ha feilaulau. Na'e fie ma'u ke ngāue'i—kau ai mo hono fai 'o ha fili pea ngāue.

Na'e fakaafe'i mai 'e Nīfai ke tau fakakaukauloto he'ene fehu'i mai: "Pea folofola ['a Sīsū] ki he fānau 'a e tangatá: Mou muimui 'iate au. Ko ia, 'e hoku kāinga 'ofeina, te tau lava koá ke muimui 'ia Sīsū 'o kapau 'oku 'ikai te tau loto ke tauhi 'a e ngaahi fekau 'a e Tamá?"⁹

Ko e fakaafe ko ia ke "ha'u kiate Ia," 'o fakafanongo ki Hono le'ó pea muimui kiate iá, kuo hoko ma'u pē ia ko e pōpoaki 'a e kau faifekau, talu mei he kamata'angá, 'o tokoni'i ai ha tokolahi ke liliu 'enua mo'uí ki he leleí.

'I he ta'u 'e nimangofulu kuohilí, na'e hū ai e kau faifekau 'i he fale-ngāue 'eku tamaí, 'o tuku ai ha uasi ke ngaahi. Hangē ko ia 'oku fai 'e he kau faifekau leleí, ne na faka'aonga'i leleí e faingamālié ke talanoa ki he'eku mātu'á 'o fekau'aki mo e ongoongoleleí. Na'e tali 'e he'eku tamaí e kau faifekau pea tali 'e he'eku fa'eé 'a e pōpoakí mo e fakaafe ke muimui kia Kalaisí. Talu mei he 'aho ko iá, kuó ne mālohi ma'u pē 'i he Siasí. Na'á ne tali, "Io 'Eiki te u muimui ki he 'Afioná!"

'I ho'o feinga ko ia ke ha'u kiate Iá, te ke ma'u ai ha mālohi ke fakama'ama'a e ngaahi mafasia 'o e mo'uí, fakatu'asino pe fakalaumālie, pea mo e mālohi ke ke *a'usia ha liliu pau te ne tokoni'i koe ke ke fiefia ange.*

Ko e Fakaafe ke “‘A’eva mo Aú”

Na’e ui ‘a ‘Īnoke ke malanga‘aki ‘a e ongoongolelei ki ha kakai faingata‘a mo loto fefeka. Na‘á ne ongo‘i ta‘efe‘unga. Na‘á ne veiveiua pe te ne lava koā ‘o fai ia. Na’e fakanonga ‘e he ‘Eiki ‘ene ongo‘i veiveiua mo fakamālohia ‘ene tui ‘o fakafou ‘i he fakaafe, “‘A’eva mo au”—ko ha fakaafe te ne lava ‘o tataki ha taha ‘oku ‘ikai fakapapau‘i ‘ene laká, ‘o hangē ko ia ‘oku fai ‘e he tokotoko ‘o e tangata kuí pe nima ‘o ha kaungāme‘a. ‘I he pikinima ‘a ‘Īnoke ki he Fakamo‘uí ‘o ne ‘a’eva fakataha mo Iá, na’e toe fakapapau‘i ange ai ‘ene laká pea na‘á ne hoko ko ha faifekau mo ha palōfita ma‘ongo‘onga.¹⁰

‘Oku fakatāutaha pē ‘a e fili ia ke “ha‘u kiate aú” pea mo e “muimui ‘iate aú.” ‘I he‘etau tali ‘a e fakaafe ko ‘ení, ‘oku hiki‘i hake ai e tu‘unga ‘etau mateaki pea ko e taimi ia te tau toki lava ai ‘o “‘a’eva mo Iá.” ‘Oku fokotu‘u ‘e he tu‘unga ko ‘ení ha fetu‘utaki vāofi ange mo e Fakamo‘uí—‘a e fua ‘o ‘etau tali e ‘uluaki fakaafé.

Ne u tali fakatāutaha mo Noma ‘a e fakaafe ke “ha‘u kiate aú” pea mo e “muimui ‘iate aú.” Pea ‘i he‘ema fepou-pouaki fakatahá ‘okú ma ako leva ke ‘a’eva mo Ia.

Ko e ngāue mo e loto fakapapau ko ia ke fekumi kiate Ia mo muimui ‘iate Iá, ‘e fakapale‘i ai kaitautolu ‘aki e ngaahi tāpuaki ‘oku tau fie ma‘ú.

Ko e me‘a ia ne hoko ki ha fefine na‘á ne feinga mālohi ke ala ki he kofu ‘o e Fakamo‘uí¹¹ pe hangē ko e tangata kui ko Pātimiosí na‘e hoko ‘ene loto vilitakí ko e me‘a mahu‘inga ‘i he mana na‘e hoko he‘ene mo‘uí.¹² ‘I he ongo me‘á ni, na‘e fakatou fakamo‘uí ai ha sino mo ha laumālie.

Ala atu ho nimá, ala ki Hono kofú, tali ‘Ene fakaafé pea pehē, “‘Io ‘Eiki, te u muimui ki he ‘Afioná!”

“Ha‘u kiate aú,” “Muimui ‘iate aú,” pea “‘A’eva mo aú” ko ha ngaahi fakaafe ia ‘oku ‘i ai hano mālohi lahi—pea ‘i ho‘o tali kinautolú—ke liliu ‘a ho‘o mo‘uí pea fakatupu ai ha *liliu ‘i ho lotó* ‘e iku ai ki ha‘o pehē, “‘Oku ‘ikai [ke u] toe ma‘u ha holi ke faikovi, ka ke failelei ma‘u ai pē.”¹³

‘E fisikitu‘a e liliu ko iá ‘i ho‘o ongo‘i ha holi mālohi ke “hiki hake ‘a e ngaahi nima ‘oku tautau ki laló pea fakamālohi ‘a e ngaahi tui ‘oku vaivaí.”¹⁴

Ko e hā ha ngaahi me‘a te tau fai ‘i he ‘ahó ni ke “‘a’eva ai mo Ia”?

1. *Tafunaki ‘a e holi* ke hoko ko ha muimui lelei ange ‘o Kalaisi.¹⁵
2. *Lotua* ke ma‘u ‘a e holí ni ke tupulaki ho‘o tui kiate Iá.¹⁶
3. *Ma‘u ha ‘ilo* mei he folofolá, ke huluhulu ai ho halá mo fakamālohia ho‘o holi ke liliú.¹⁷
4. *Fai ‘a e fili he ‘ahó ni* ke ngāue mo talaki, “‘Io ‘Eiki, te u muimui ki he

‘Afioná!” He ‘ikai hanga ‘e he ‘ilo‘i pē ‘o e mo‘oní ‘o liliu ho‘o mo‘uí kae ‘oua kuó ke liliu ‘a e ‘iló ke hoko ko ha *ngāue*.¹⁸

5. *Vilitaki* ‘i ho‘o fili ke faka‘aonga‘i faka‘aho e ngaahi tefito‘i mo‘oní ko ‘ení.¹⁹

‘Ofa ke hanga ‘e he ngaahi lea hotau palōfita ‘ofeina ko Palesiteni Tōmasi S. Monisoní ‘o fakalotoa kitautolu ke tau ngāue‘i ‘etau holi ke tali e fakaafe ‘a e Fakamo‘uí. Na’e pehē ‘e Palesiteni Monisoni: “‘Ko hai ‘a e Tu‘i ‘o e nāunaú, ‘a e ‘Eiki ‘o e ngaahi kau taú? Ko Ia hotau ‘Eiki. Ko Ia hotau Fakamo‘uí. Ko e ‘Alo Ia ‘o e ‘Otuá. Ko Ia e tupu‘anga hotau Fakamo‘uí. ‘Okú ne ta‘alo mai, ‘Muimui ‘iate au.’ ‘Okú Ne fakahinohino mai, “‘Alu, ‘o fai pehē. ‘Okú Ne kōlenga mai, ‘Tauhi ‘eku ngaahi fekaú.”²⁰

‘Ofa ke tau fai ha fili ‘i he ‘ahó ni ke fakatupulaki ‘etau mōihuú mo e mateaki ki he ‘Otuá, pea ‘ofa ke ongona le‘olahi mo mahino ‘etau tali ‘Ene fakaafé, “‘Io ‘Eiki, te u muimui ki he ‘Afioná!”²¹ ‘I he huafa toputapu ‘o e ‘Eiki ko Sísū Kalaisí, ‘ēmeni. ■

MA‘U‘ANGA FAKAMATALA

1. ‘Alamā 29:8.
2. Sione 10:14, 27.
3. Mātiu 11:28; vakai, ‘Īsaia 55:3.
4. Vakai, *Malanga‘aki ‘Eku Ongongolelei: Ko ha Fakahinohino ki he Ngāue Fakafaipekaú* (2004), 31, 233–242.
5. Vakai, Ngāue 2:37–38.
6. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá 20:37, 77–79.
7. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá 42:29.
8. Ma‘ake 10:21.
9. 2 Nifai 31:10.
10. Vakai, Mōsese 6:33–35.
11. Vakai, Luke 8:43–48.
12. Vakai, Ma‘ake 10:46–52.
13. Mōsaia 5:2.
14. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakavá 81:5; vakai foki, ‘Īsaia 35:3.
15. Vakai, ‘Alamā 22:15–16; Dallin H. Oaks, “‘Desire,” *Liahona*, May 2011, 42–45.
16. Vakai, ‘Alamā 34:17–27; 37:37.
17. Vakai, Ko e Ngaahi Saame 119:105; Hilamani 3:29.
18. Vakai, Mōsaia 5:5.
19. Na’e pehē ‘e Lolo Ualotó ‘Emasoni, “‘Ko e me‘a ko ia ‘oku tau vilitaki hono fai, ‘oku faingofua ange ia ‘o ‘ikai koe‘uhí kuo liliu hono natulá ka ‘oku toe lahi ange hotau mālohi ke fai iá” (‘i he *Gospel Standards*, comp. G. Homer Durham [1941], 355).
20. Thomas S. Monson, “‘Finding Joy in the Journey,” *Liahona*, Nov. 2008, 88.
21. Vakai, “‘Lord, I Would Follow Thee,” *Hymns*, no. 220.

Pelalosi, ‘Āsenitina